
M Ű H E L Y

Egy harmadik vörösesszőkéhez

Zalán Tibor verse elé

Apollinaire 1918-ban, halálának évében írja meg egyik legszebb versét az *Egy szép vörösesszőkéhez* címűt. A vers a költő „irodalmi végrendeletként” is felfogható. Túl van már két fejműtéten, jól ismeri a kloroformrészség másnaposságát. Zseniális rá- és belcérző képessége mellett – talán a barátság okán is – megírt már egy-két marhaságot is Braque-ról, Picassóról, Picabiáról, a kubizmusról és Henri Rousseau-ról. Ha még nem is megfontolt – ahogy versében írja –, már korántsem az a régi „bohóc”, aki fehér ingre fekete olajjal festett csokornyakkendővel jelenik meg egy polgári vacsorán. Valóban: mindazt tudja már „az újról, s régiről, amit ezekről így egy ember egymagában tudhat”. Mégsem minden befejezett még. Továbbra is a Kaland és a Rend teremtheti meg számára – és csak, csakis így együtt, egy időben – az egyetlen közeget, amelyben vergődnie már nem szükséges, de autonóm életet élnie lehetséges. Az „értünk zajló harc” két – mustárgáztól csípős – lövedéke között, abban a pillanatban, amikor a korábbi ellenségek ugyanabból a forrásból merítik ivóvizüket – könnyűnek tűnik elítélni a „hagyomány, s a lelemény hosszú vad vitáját”. Pedig éppen ezeknek a vitáknak volt korábban ugyanő – egyszerre gyermekded és zseniális – provokátora. Ekkor, egy világháborús fejseb birtokosának a Kaland már nem hadjárat, és különösen nem a Rend ellen való. Ekkor – az izmusok egyik megharcolt szünetében – a meg- és túlélt Kalandot már szolgálni is lehet. Szolgálják is sokan: mindig egy (a) Rend ellenében. Költőkről van szó – ne feledjük –: művészekről, nem politikusokról.

„Nem ellenetek harcolunk mi / Csak az óriási, s furcsa birtokokra vágyunk” – írja Radnóti fordításában a francia költő. Kalandra készen szolgálni a birtokot csak az képes, ki ura is a Kalandnak. Ne feledjük: költőkről, művészekről van szó – nem politikusokról.

„Nevessetek hát rajtam emberek” – írja, ugyancsak a francia. De hát kinek van kedve nevetni akkor, amikor az óriási furcsa – de tudjuk, hogy öröklött! – birtokokon valóban „virágzó rejtelem hajlong” az új értékek új kalandorai felé. A rejtelem már nem csupán a beavatottaké: „új tüzek”, „ezernyi súlytalan lebegő látomás”, „eleddig nem látott színek” lobognak ott, ahol addig lefeljebb az „Isten szájához basonló száj” volt „maga a Rend”.

Legyetek elnézőek, ha minket – „akik ápolják és folytatják e rendet” – összemértek (kiemelés tőlem – Kápéjé). A „jóság tájai” így és itt kutathatók.

Fontos – mindenkor fontos – vers az *Egy szép vörösesszőkéhez*, mert könyvedén és gátlástalanul, mert Erasmus győztesének lelkiállapotában nyújt békejobbot a legyőzöttnek. A költő, győztesként és örökösként, az örökbehagyók és a legyőzöttek helyett, az ő nevükben is tisztességgel fogalmazza meg minden korra érvényes „ars poeticáját”.

Nem véletlen tehát, hogy Zalán Tibor *Egy másik vörösszöke* című versét Apollinaire-remniscenciával kezdi. Számára a vörösszöke szépségének már nincs különösebb jelentősége, de a neki ajánlott vers élesre töltött gondolatait a két legsúlyosabb Apollinaire-sor erős oszlopai közé ékeli. A mindenkori „kalandorok” szeméi előtt szöknek – szökjenek! – „parázna fénybe” ezek a függőleges betűsorok.

Felesleges kitérni arra, hogy Zalán – számos korosztályos társával együtt – újra kénytelen élni „A Kaland és a Rend pörpatvarát”. Nincs korosztály, amely – és nincs autonóm költő, aki – ha erős, minden időkben ne erre kényszerült volna.

Budapesten vagyunk már, illetve Budapestországban. Ahogy egy másik versében írja az éppen, és már harmincéves magyar költő: egy zalántiborongós, marcipánból égetett Európában. Örökségünk a „vad temetkezési zene”, az andrássyút (így, egybeírva), az ezüstös szabadság repülőgépszaga. A Kaland és a Rend számunkra sohasem hordoz *csak* pusztán esztétikai értékeket. A Kaland és a Rend számunkra mindig mozgás és lehetőség: kalandokra és rendre utasítanak; többnyire: a kaland Rendre, a Rend kalandra. Számunkra a Kaland és a Rend csak a legritkábban a „magas esztétika” szolgája. A Kaland során felfedezhető óriási és furcsa birtokok határait nálunk, és számunkra legtöbbször – és nagyon sokszor – a vasúti sínek és a tarkólövések jelzik. Képtelenen szólva, természetesen. A Kalandhoz és a Rendhez, a Kaland és a Rend felé bennünket nem az esztétika jelzőtáblái vezettek. „Költő vagyok” jelenti ki az emberről, aki vállalja, *rendben* a Kalandot, a *kalandban* a Rendet. És: „Íme ember vagyok”, aki most költőként próbál szabadulni *ettől* az örökségtől, és önmagára nézve is „kártékony gusztusai” mögé kénytelen menekülni. Menekülni? Ugyan! Önmagával szemben is megvédi azok az öröksők, akik „megfélemlített hajnalaimban sorfalat állnak”, és akik ráküldik a „nyájas arcú pribékeket”. „A kor bűne hogy ilyen, s nem más” vagyok – írja. A kor bűne, hogy a jelzőtáblákon *nem a művek* olvashatók. De melyik koré?! Kik állnak megkövülten, cementporba, kőporba áztatottan a leköpött rímek és metrikák (cafrangok) *mögött* olyan mozdulatlanul, hogy most újra írni kell a másik – és harmadik – és a meghurcolt vörösszökekéhez?!

Miért épül újra általam is a halál karcsú temploma? És Zalán Tibor sorai közt miért éppen Radnóti Miklósnak, az Apollinaire-vers fordítójának a halála évében írt *Hetedik ecloga* című verse kell emlékeztessen mindezekre?

„...sort sor alá tapogatva” Zalán Radnótit is pontatlanul idézi – persze akárcsak a francia költő versét. Sem a francia, sem a magyar költő „kalandjával” nem azonosulhat: a franciáé merőben esztétikai, a magyar költőé... magyar kaland.

Az idézetek és szóba hozottak mellett számos rokon vers van még Zalán Tibor itt olvasható művének, hiszen ez is – akarva-akaratlanul – programot fogalmaz meg: a vers mellett, a kalanddal szemben, de a Kalandra „kérve engedélyt”. A vers számos sorával céloz József Attila közismert gondolataira, de Kassák költészetének következő három sorba sűrítendő ítéletére-intelmére is: „a költemény / nem nyalánság / elkéntetett gyermekek számára”.

Biztosan lesznek majd, akik megkérdezik: honnan ez a rengeteg dísz kortársunk versében, és általában: verseiben. Ezek – Ők! – nézzenek magukra és szagoljanak magukba: „meleg poharak homályos éjén” megérik majd – kint és bent – a „poshadt tintával” lilára festett ég bűzét, habzó illatát.

Sokan lesznek majd, akik azt gondolják, hogy Zalán újra a versen, a költészetten kívül keresi verséhez – verseinkhez –, (költői) (maga)tartásához a fogódzókat. Súlygyökök összehajolnak és dudorásszák (majd?), hogy az immár érett költő, (költői) gesztusaival a költészetten és a költészet^{en} kívüli mozgáslehetőségeket, az elfogadható mozgástereket célozza meg újra és újra. Akik ezt gondolják, akik így dudorásznak – Ők! – nézzenek arra a szerencsés költőre is, akinek hazája a szó, és nyughelye lehet a furcsa birtok jóságos tájain. A költő, aki újra leírja: ember vagyok, korai nyughely helyett vállalható nyugalmat keres, vállalható Kalandokkal elérhető.

Mert Zalán Tibor versének utolsó sora szintén idézet: Dante *Isteni színjátékának Poklából* való. Ott, a *Huszonbatodik ének* így folytatódik: „nem születettek tengeni, mint az állat, / hanem tudni és haladni előre.” Ami a fenti sorok előtt olvasható Danténál, az az egyetlen pontos idézet kortársunk versében. „Gondolatok a dolgozó erőre” – lásd fentebb, a pontatlan idézeteknél, hogy miért.

KÖRÖSSI P. JÓZSEF

ZALÁN TIBOR

Egy másik vörösseszőkéhez

N	Íme ember vagyok – költő	N
E	kinck nevére megzendülnek	E
M	a tűnődő pálmafák Grönland hallgató jegén	M
E	a semmibe haló ég zuhogtatja rám paráznán	E
L	fényét	L
L	állok lemeztelenítve fogaim között erőmet faló	L
E	elektromos violával	E
N	agyamat hidverő gépek csörömpölik véresre imára	N
E	kulcsolom kezem hallgatom a föld megnyíló gyomrából	E
T	áradó vad temetkezési zenét	T

E	Mondom	E
K	nem álltam a kivégzőfalaknál	K
H	nem verték le herém vesém az andrássyút mélyben	H
A	én már csak a spicliket örököltem: megfélemlített	A
R	hajnalaimban sorfalat ők állnak	R
C	ők figyelik a repülőgépek felém küldött ezüstös	C
O	szabadságszagát	O
L	eső hull – őket áztatja el	L
U	nap süt – nyájas arcuk nekik sül pribékkékre	U
N	engem ellenük is megvédenek. nyugodt vagyok. felszámolják	N
K	önmagamra nézve kártékony gesztusaim	K
C	Mondom	C
S	költő vagyok a kor bűne, hogy ilyen s	S
A	nem más hogy már köpök rímekre metrikára	A
K	s költőkre kik fontoskodva átírják poshadt	K
A	tintájukkal az eget lilára	A
Z	s költőkre kik nem írnak csak hallgatásuk köré	Z
Ó	szövik mítoszuk mint hálóját a halálos pók	Ó
R	valamint köpök a költőkre kik feltámadtanak	R
I	s azokra is kik rég alszanak meleg poharak	I
Á	homályos éjén	Á
S	Mondom	S
I	magam vagyok. a teremtés így ér el céljához velem	I
F	<i>sort sor alá</i> írva épül karcsú templommá	F
U	a halál általam	U
R	titkok tenyésznek bennem s fálnak mint a rák	R
C	s ahogy fogyok úgy nővök közétek messzi birtokokon	C
S	felejtkezett mosolytalan társaim	S
A	hozzátok utazom vörösborok átvirrasztott éjszakáján	A
B	miattatok emelem ki a mocsokból elfáradt-fejem	B
I	Mondom	I
R	költő vagyok	R
T	van népem hazám s nyughelyem	T
O	: a pontos törhetetlen verssorok vezetnek	O
K	sem a harc nem érdekel sem a magát eladó ének	K
O	sem a magát népnek kiadó számító söpredék	O
K	a költészet nem a politika szolgálólánya	K
R	sisakrostélyán át zene ömlik a nyújtózkodó térbe	R
A	(ezt nem kell mindenkinek értenie	A
V	a vers nem mindenkié	V
Á	a műértés nem állammonopolizálható gesztus)	Á
G	– mégis –	G
Y	minden versemkor mint nyúlánk diáklány vörösesszőke	Y
U	karját nyakam köré fonja a halál	U
N	szégyenem lüktető testével lágyan fölítatja	N
K	<i>gondolatok az emberi erőre</i>	K